

Szabó Erdélyi Gabriella, Restaurátor művész

Koszta József Múzeum, Szentes

Szabó Erdélyi Gabriella

Mostanáig, a nagyközönség számára ismeretlen

Koszta József-festmények restaurálása

Bevezető

Koszta József festményeit több múzeum is őrzi és kiállítja, mint a budapesti Magyar Nemzeti Galéria, a hódmezővásárhelyi Városi Galéria, A szegedi Móra Ferenc Múzeum, a debreceni Déry Múzeum, a marosvásárhelyi Képzőművészeti Múzeum és a szentesi Koszta József Múzeum. Sok festményről van tudomásunk, amelyeket magángyűjtők őriznek. Azonban akadnak olyan festményei, az Alföld nagy festőjének, amelyeket magánemberek, örökségként tartanak nagy becsben, szobáik falain, vagy olyanok is, amelyről a tulajdonosa nem is tudta, milyen értéket őriz. Az utóbbi tulajdonosok, amikor felfigyelnek, bizonyos kiállítások alkalmával, az eddig számukra, ismeretlen festő képeire, döbbennek rá, hogy a náluk, már régóta a falon lévő kép, akár egy híres festőtől származhat. Ekkor, egy olyan helyet keresnek, talán egy múzeumot, ahol szakértő szemek elé tárják, akiktől kiderítsék, eredeti, vagy sem, a náluk lévő festmény.

Két műalkotásról lesz szó, ebben az esetben, egy kisméretű Koszta József színvázlatról, az ablak mellett ülő nővel, és egy Koszta tájképről, amely egy női alakot jelenít meg, aki borjút itat a kukoricás melletti legelőn.

Koszta József színvázlata

Papp István és Kolozsvári Imre, ez év legelején, megkeresték, a Koszta József Múzeumot, egy kis Koszta képpel, amiről a tulajdonosa sem tudta bizonyosan, hogy eredeti, vagy sem.

Kolozsvári Imre tulajdonában van a festmény, amelyet a háza padlásán, műanyag zsákba csomagolva és átnedvesedve talált meg. A ház valamikor egy izraelita kerekedő tulajdona volt, és Imre, a berendezéssel együtt vásárolta meg, így a padláson maradt festményt, évekig fel sem fedezte. Miután megtalálta, kicsomagolta, és arra gondolt, hogy ez értékes lehet, majd barátja segítségével, elhozta hozzánk, a múzeumba. Elsősorban azért, hogy megtudja, eredeti Koszta mű lehet, vagy csak másolat, és azért is, hogy restauráltassa, majd további szándéka szerint, értékesíteni tudja.

A festmény közepéről, majdnem teljesen, de elég nagy felületen, lepergett a festékréteg, ahhoz, hogy élvezhetetlen és nehezen látható legyen az összkép. Gomba fertőzés károsította a vásznat, úgy az alapozást, mint a pigmentréteget is. A legaggasztóbb probléma a festékréteg folytonos, a legcsekélyebb mozgásra történő, lehullása volt.

Azonnali rögzítést igényelt. A leesett festéktöredékeket, mintavételi darabok formájában, további vizsgálatokhoz használtam.

Összehasonlító vizsgálatot végeztem a festményen, más Koszta művekkel összevetve, miszerint, és ezt a művészettörténész, Vojnich Zsófia, igazolásával, eredeti Koszta műnek feltételeztük. Erre a következtetésre annak alapján jutottunk, hogy a festéstechnikája, az ecsetkezelése, a színhasználata, valamint a kompozíciója is, Koszta kézjegyeit viseli magán, amelyet az összehasonlításakor, a vele nagyon hasonló festmény is igazolt, a *Gondokba merült* című, amelyet 1902-ben festett. Ez a festmény 1903-ban került bemutatásra az Országos Képzőművészeti Társulat tavaszi nemzetközi kiállításán, és a korabeli katalógusban is szerepelt a fényképe. Annak a meghitt sorozatnak lehetett a nyitó darabja, amelyben több nő és lány alakját megfestette Koszta, ablak előtt, ülve, vagy állva, elmerengve, egy lelkiállapotot, vagy hétköznapi mozzanatot megörökítve, sokszor feleségét, Annuskát, vagy Katókat, a kis árvalányt, mint modelleket, szerepeltetett. Egy forrásból, az ablak üvegén át, érkező fény világítja meg a nőalakot, amelyből, mint a vázlaton is, a fehér fejkendő és a fehér kötény redői villannak elő, a többi felületen mély barnákat, bordót, párizsi és ultramarin kékkeket használt a festő, és ezzel sötét háttérrel adott.

A restaurálási dokumentáció adatai:

Alkotó neve: Koszta József

Mű címe: Gondokba merülve, színvázlat

Leltári száma: nincs

Keletkezésének dátuma: 1902 körül

Méretei: 29,8 x 33,6 cm

Elhelyezése: Magántulajdonban

Keret: Fekete, lakkozott, betétes díszkeret, 17 x 61 x 65,5 cm

Restaurálás ideje: 2025. 01. 16. – 04. 10.

Restaurálás helye: Koszta József Múzeum, Szentés

Restaurátor: Szabó Erdélyi Gabriella, festő-restaurátor

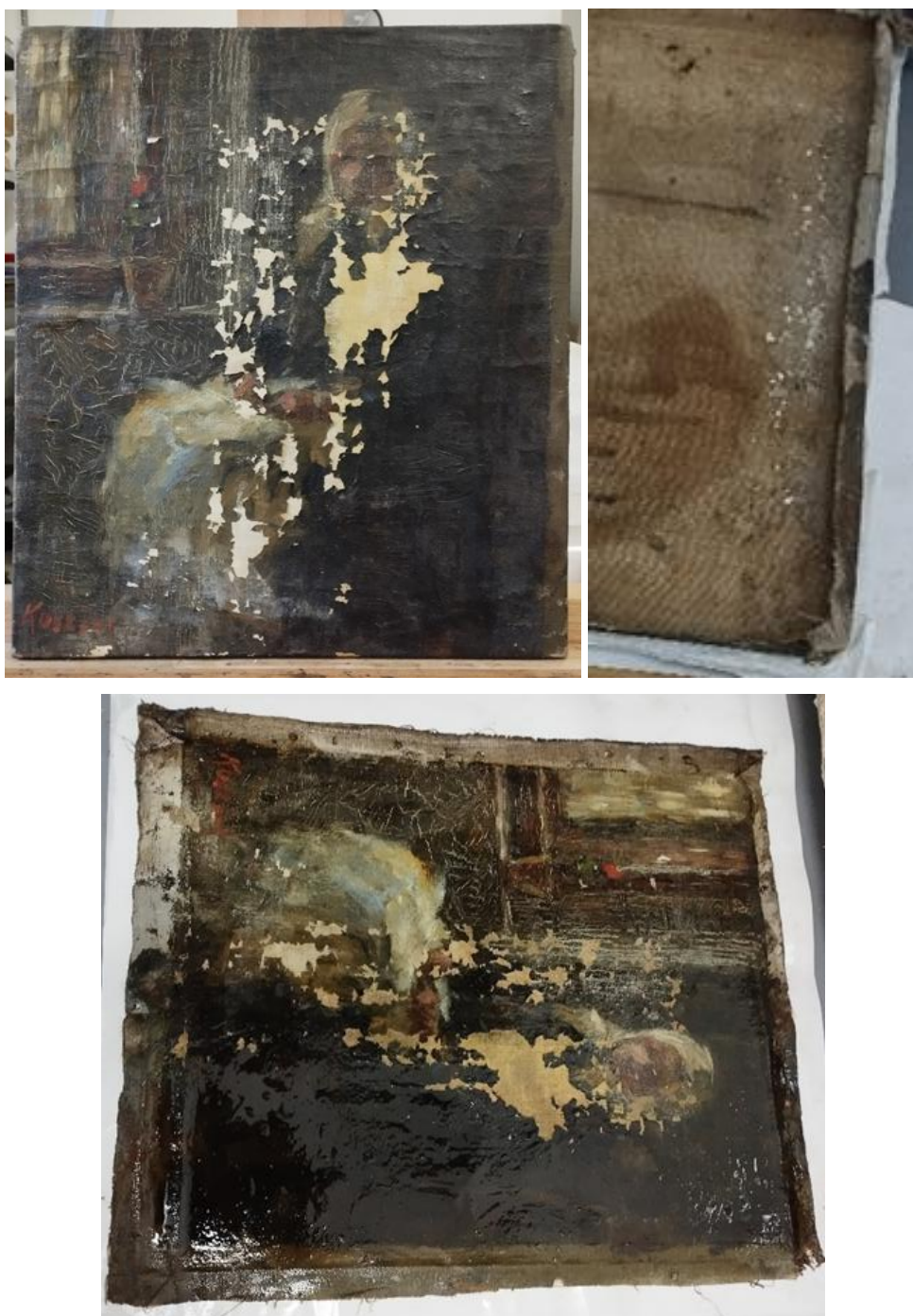
A festmény díszkeretben

Gondokba merült, 1902, olaj, vászon, 97 x 77 cm, Fehér Hajó Galéria 15 millió forintért elkelt festménye.

A Gondokba merülve c. nagy festmény vázlata lehetett a kilencszer kisebb kép, amely keletkezése egy időben, 1902-ben, vagy valamivel előtte történhetett.

Egy régebben festett tájkép vásznát fordíthatta el a festő, 90 fokban, és festette rá ezt a nőalakot, aki a félhomályban ül, egy ablak előtt, amely az egyetlen fényforrás, és mint a nagy képen, itt is egy cserepes muskátli piroslik az ablakpárkányon. A tájkép részleteit láthatjuk a festmény szélén, a jobb oldalon, a kép felőli oldalán. A vakkeretre feszített vászon húzószélein még a tájkép részletei is felfedezhetők, mint a baloldalon egy fa, amelyet a horizonton, távolról festett meg, vagy a felhők a világos kék égen.

Az oldalára fektetett festmény, amely lekerült a vakrámájáról, jobban megmutatja ennek az alsó tájképnek jelenlétét, a felső kép alatt. A két szélén elővillanó horizontt összeköthető egy képzeletbeli vonallal, de a festő a felső képen is egy választó vonalat festett meg erre a horizontra, amellyel a fény-árnyékot válassza szét a háttérben.

Átvételi állapot:

A díszkerete, fekete lakkozott, cseresznyefából készült, egyszerű, betétes keret, amellyel tekintélyt adtak a kisméretű festménynek.

A jellegzetes repedésháló, amely Koszta József festményeinek zömén megtalálható, arra a technikára utal, amelyet gyakran alkalmazott: sok lenolajt használva, időnként bitumen hozzákeverésével, főleg a sötét színekhez. A szétnyíló repedések utalnak ezeknek az anyagoknak a jelenlétére, amelyet a későbbi, mikroszkópos minta elemzés is alátámaszt.

A mintákról 200-szoros nagyításban végeztem rétegvizsgálatokat, hogy a rétegekben észlelhető pigmentek Koszta technikáját igazolják. A rétegekből a következő állapítható meg: alapozott vásznat használt, hiszen egy korábban festett tájképet sejthetünk alatta, majd gyors és lendületes ecsetvonásokkal, világos és sötét rétegeket festett egymásra. Vannak sötét rétegek az alsó, de a felső szinteken egyaránt, hiszen a festmény lényege a fény játékának bemutatása, amely egy forrásból, az ablakon át vetődik a női alakra, mint egy fénykontúr, amellyel kiemeli őt a sötét szoba háttéréből.

A minták keresztmetszetének 200-szoros nagyított fényképei:

1.

2.

3.

Okkerbarna és narancsos rózsaszín szemcsék a sötét rétegen, a kézről vett mintában (1-2.), valamint a sötét barna réteg és olajzöld réteg a fehér és a sötét barna között, amely az alatta lévő tájkép füves részéről, és a felette lévő kép sötét háttéréről vett mintából (3.) származik.

4.

5.

6.

A fehér okkerrel keverve, a köténnyről vett minta (4.), a sötétbarna szétmállik, és a zöld tetején szétrepedezik, amelyek az árnyékos részéről vett minták (5-6.).

7.

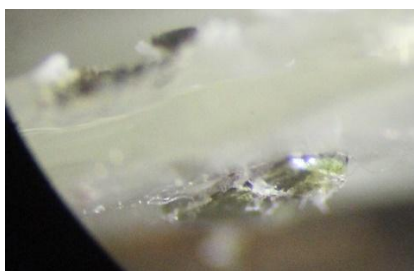

8.

9.

A világos és zöld pigment rétegek stabilak (3-4-7.), a sötét barnák nem tudnak önmagukban megállni, sem a beágyazást, sem a keresztül metszést nem bírták ki anélkül, hogy szét ne estek volna (5-8-9.).

10.

A fehér alapozó rétegen az olajzöld tartja meg a később ráfestett barna és azzal kevert kék, bordó, fekete rétegeket, amelyek jóval vékonyabb rétegben vannak a felszínen (3-7-10.).

Makro-fotók a festmény felszínéről, amelyek a festő ecsetkezelését igazolják, miszerint vastagon felvitt, sokszor keveretlen, pigment rétegeket festett egymás tetejére, és ezzel érte el a kívánt árnyalatokat. Az ecsetvonásai spontaneitása jól nyomon követhető, amikor egy-egy részletet ilyen nagyításban figyelhetünk meg. Használt egy sötétebb, vagy ellentétes színű alapszínt, majd erre tette fel a világos és élénk színű, pasztózus, azaz vastag állagú, olykor keveretlen pigmentet. Például, a bőr megjelenítésekor, zöldfölddel alapozta, majd rózsaszínű, és piros árnyalatú, vastagon felvitt festékréggel fejezte be a kezeket és az arcon a festést.

A szignó betűi 200-szoros nagyításban:

J

a

t

t

Z

S

o

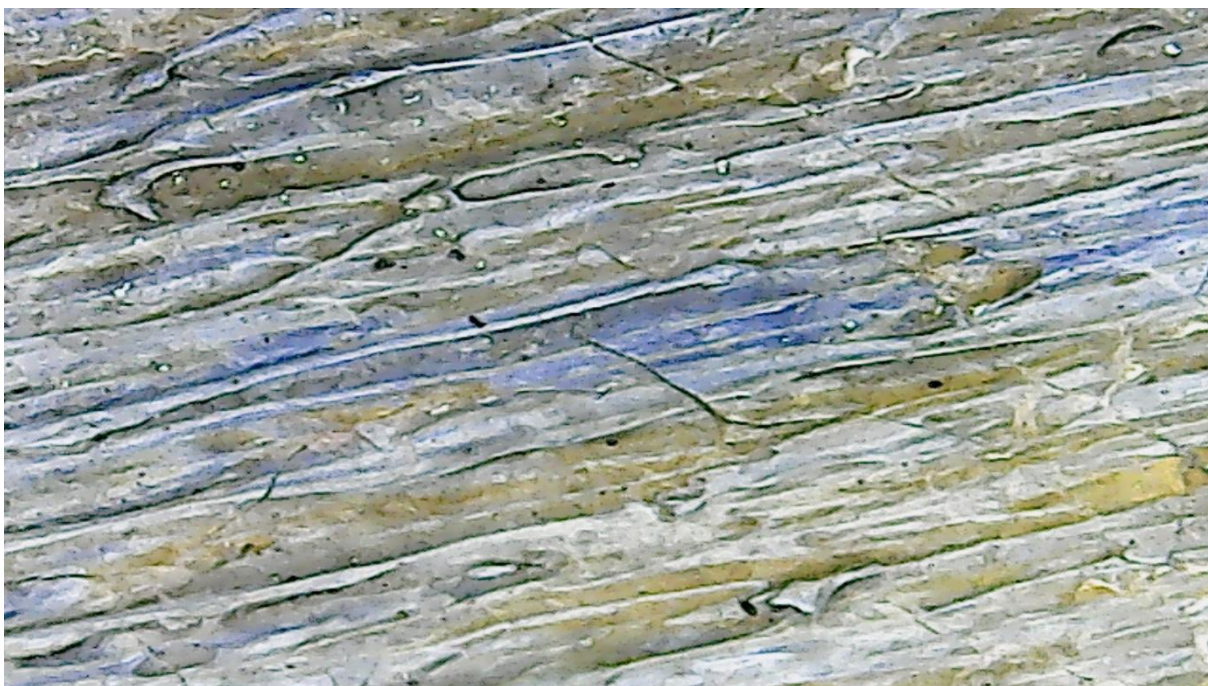
K

A kéz felszíne

Az arc felszíne

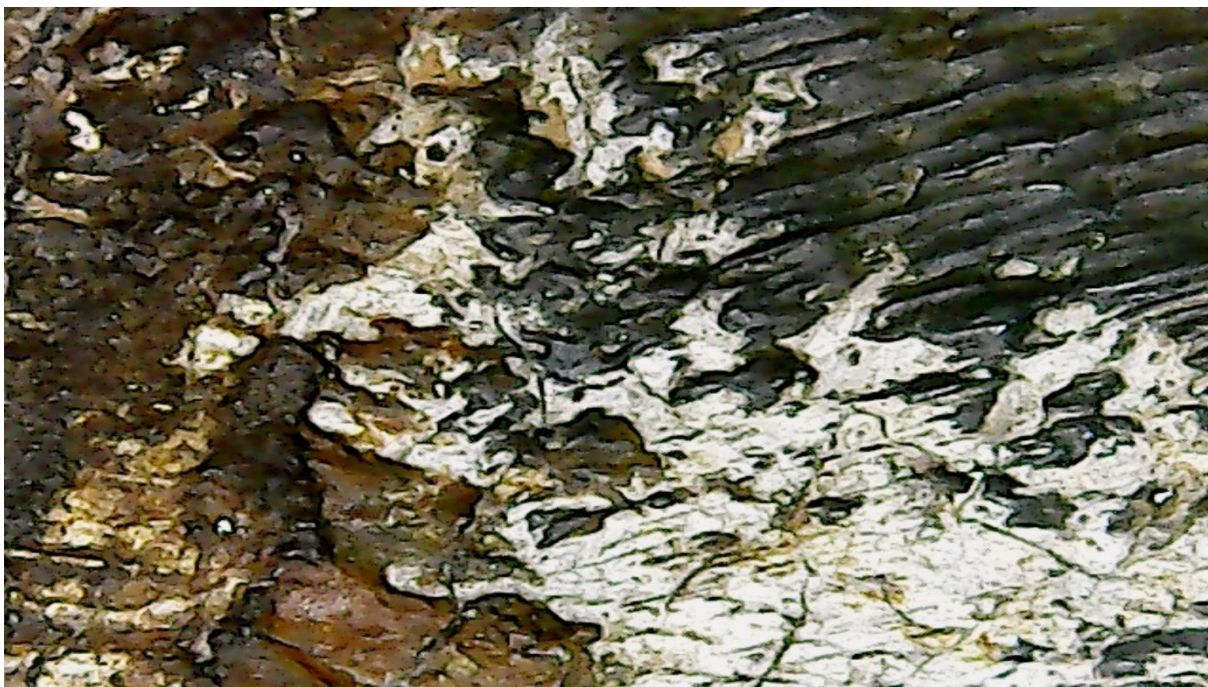
A kötény redőinek kék árnyéka

Az ablakpárkány árnyékába húzott zöld sáv

A kendő alatti homlok

A sötét háttér és a fényes rész határa, a kendő megkötőjének sarkán

Az alsó festmény, zöld és a felette lévő, barnás, fekete, határa

Az alsó festményt lazúros, vékonyabb rétegben festette, ezért elődomborodik a vászon szövött textúrája. Itt is az alsó réteg a zöld.

Az alsó és felső festékrétegek határa

A sötét háttér változatos színvilága, vörössel mélyítve.

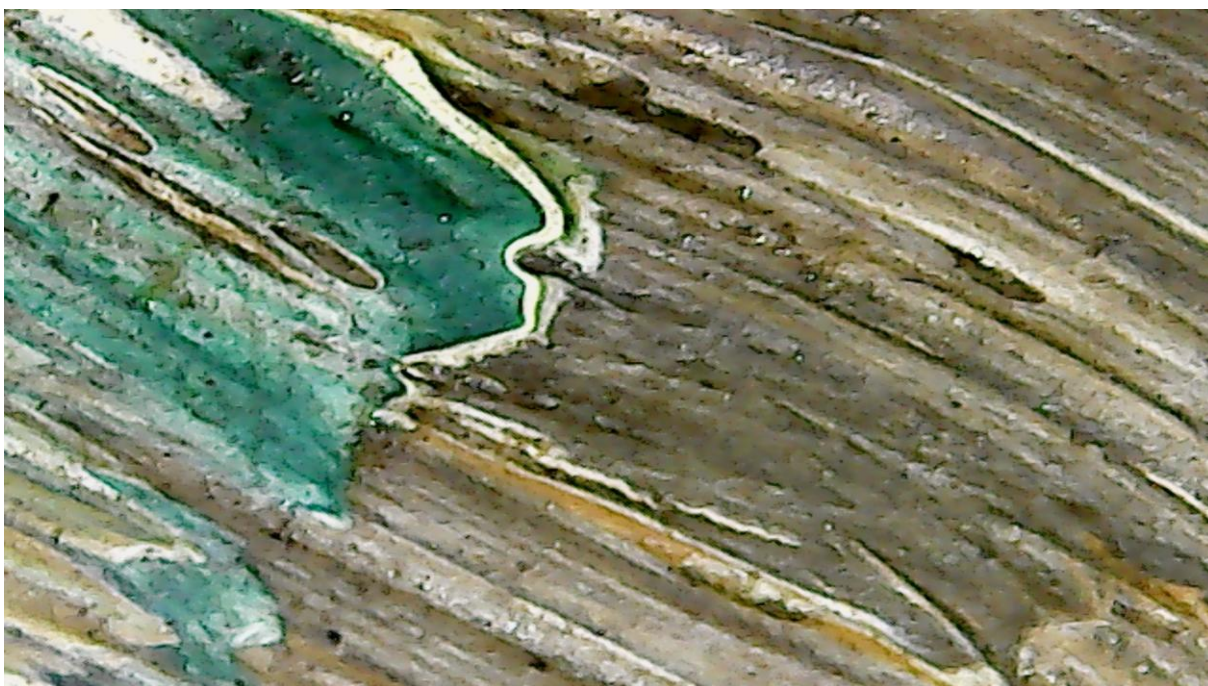
A sötét háttérben ultramarin kéket is használt a sötét árnyalat elmélyítésére.

A vörös és a kék az aszfalt barnában, köztük a mélyen szétnyíló repedések, amelyek sok Koszta festményen megtalálhatók.

Mély repedések, amelyek a lenolaj öregedésének következményei.

Az ablak üvegén át bevillanó zöld levél, a kinti háttér előtti fákról, amely csak foltként látható, és amelyen az is jól látszik, hogy nincs a fehérrel teljesen elkeverve, hanem csak egy gyors mozdulattal odavetve.

Piros muskátli szirma egy zöld csészelevélkével, az ablak párkányán.

Okker az aszfalt barna tetején, a kötényen.

A kendő árnyéka.

Okker a barna tetején, a kötény fény-árnyék határán.

Ultraibolya fényben végzett vizsgálatok

Az ultraibolya fényt kibocsájtó fényrudak, fekete fénycsövek, világítják meg a festményt, miközben minden más fényforrást kizárunk, besötétítjük a szobát. Ekkor el kell telnie néhány percnak, hogy a festmény felülete reagálni kezdjen az ultraibolya fényre, és a felületéről lumineszkálja, a kamerába és a mi szemünkbe, a visszavert színeket. Ebből a visszaverődésből állapíthatjuk meg a felület tulajdonságait, amelyek információkat adnak nekünk arról, történt, vagy sem, utólagos beavatkozás a festményen, mint az átfestés, de azt is elmondja, hogy milyen mértékben lakkozták a felületet, és milyen módon.

Ultraibolya fényben készült felvételen azt láthatjuk, amit a felületről visszavert színárnyalatokban látszó különbségeket rögzít a fényképező gép kamerája, vagyis, hogy a festményen nincs utólagos átfestés, vagy javítás, mivel azok kiemelten sötétebb, fekete foltként jelentkeznének, itt viszont azt látjuk, hogy egyöntetűen kék a felület, vagyis lakkozás nélküli, eredeti a réteg. Ha lakkozott lenne a festmény, akkor sárgászölden lumineszkálna, a lakkozások ecsetnyomai is kivehetők lennének, amit nem látunk. Ami sötétebb folt a kép jobb alsó negyedében, az a rossz tárolásból adódó vizesedés nyoma. A világos barnás narancs árnyalatú felületek, a lepergett festékréteg alól kilátszó alapozóréteget jelentik, amely gomba fertőzött volt. A szignó is kicsit sötétebben látszik, a bal alsó sarokban, amelyet cinóber pirossal festett a festő, és a sötét árnyalata a benne lévő fém, a higany, jelenlétére utal. A

fehérrel kevert színekben nem lehet ólom, mivel azt, sötétebb foltként láthatnánk. Ebből azt vonhatjuk le, hogy a festő cinkfehéret használt, aminek használata abban az időben elterjedté vált, az ólomfehéret kiszorítva. Olcsóbb volt, mint az ólom fehér, és nem volt mérgező. A 20. század elején, még nem ismerték a Titánfehér nevű pigmentet, az pedig fehérén világítana, túlharsogva minden színt.

Tisztítás

A vakrámáról levett festmény vászna olyan mértékben volt szennyezett, ahogyan a vakráma vászon felőli oldala is, amely arra utal, hogy évtizedekig nem mozdította senki. A felgyülemlett por és törmelék, a rossz helyen, padláson, nedves környezetben való tárolás eredménye, valamint a vászon hátoldalán talált por és a gombafertőzés nyomai, úgyszintén, a magas páratartalom miatt voltak jelen, és évtizedek óta rakódtak fel. Fertőtlenítés után, spakli és szike segítségével lehetett eltávolítani a szennyeződést, mivel a nedvesség tartalom összetapasztotta és a vászonhoz ragasztotta a porréteget.

A vakrámáról levett vászon nagyon szennyezett volt, főleg az alsó részén.

Fertőtlenítés

A vásznat és a keretet is Ajatin Plus fertőtlenítő folyadékkal kezeltem.

A vászon festékrétegét, cellulóz rétegek metil-cellulózzal történő felragasztásával védtem le, hogy megóvjam a további festékréteg lepergésektől. A metil-cellulóz közé is kevertem fertőtlenítő folyadékot, hogy a festékréteg és az alatta lévő alapozó réteg is kezelve legyen a gomba fertőzés ellen.

A tisztítás fertőtlenítéssel kezdődött, amikor a festmény felületén és hátoldalán megtelepedett penész réteget távolítottam el. Ajatin plus nevű fertőtlenítő szert használtam, amelyet a metil cellulózhoz keverve, felvittem a felületre, és a cellulóz lapok rétegeit ráragasztva, egyben, levédtem vele a festmény felületét is. Felületi tisztításról ekkor még nem lehetett szó, mivel a festékréteget előbb, szükséges volt rögzíteni, ahhoz, hogy az stabilan kiállhassa a további beavatkozásokat, és a festékrétegből több ne vesszen kárba. A vakráma is fertőtlenítővel kezelt.

Konzerválás: Beva 371 lakkbenzines oldatával átitattam a festmény hátoldalát, amíg védve volt a felszíne, a pergő festékréteg miatt, majd, miután a vászonba belekötött a konzerváló anyag, eltávolítottam a védő, cellulóz réteget, és átitattam a festmény kép felőli oldalát is.

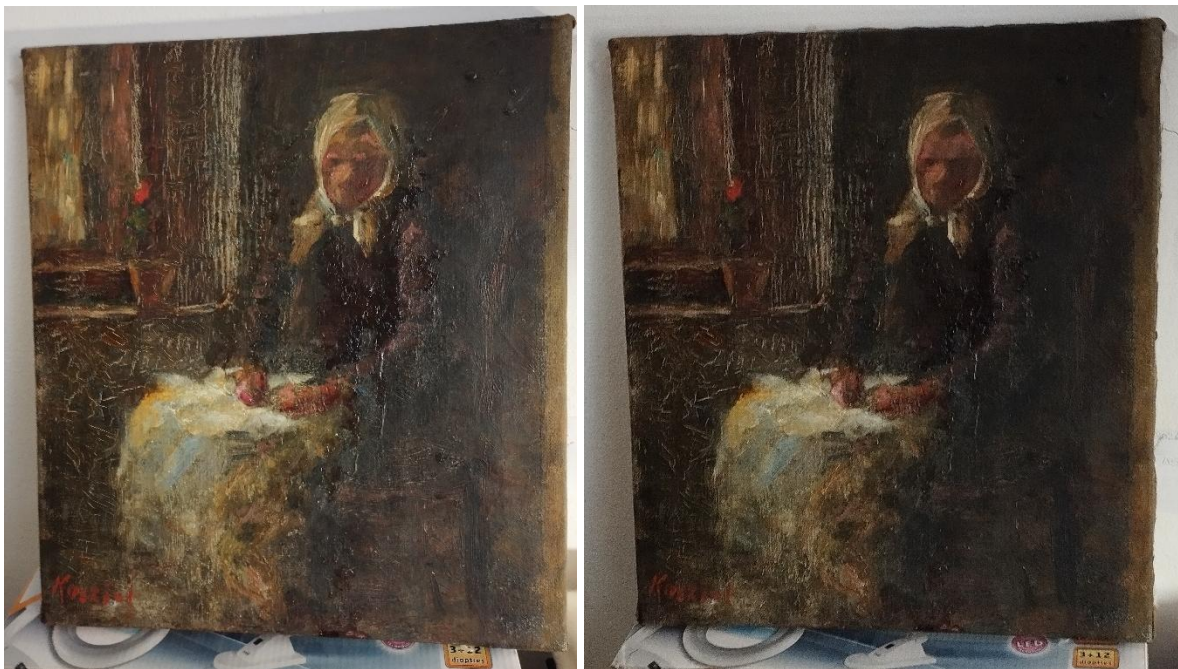

Tisztítás: Alkonek denaturáltszesz, zsíralkohol-szulfát hab formában és lakkbenzin segítségével tisztult a festmény.

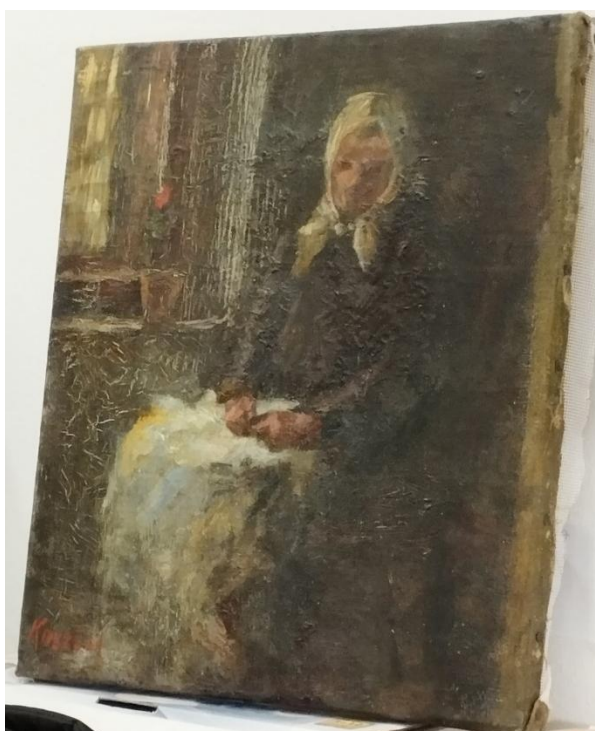
Tömítés: Gesso-alapozó masszát használtam a hiányok kitömítéséhez, amelyet száradásuk után visszacsiszoltam.

Retusálás: Művész olajfesték és Dammár-lakk keverékével, lazúros retusokat alkalmaztam, beilleszkedő retusálási technikával.

Retusálás közben

Retusált kép

Kész állapot:

Restaurálás előtti és utáni állapot:

Előtt

Után

Kosztá József festménye

Leány tehénnel, vagy Borjú itatás

A rétegelt kartonra festett olajfestményt, Koszta József, 1925 és 1935 között festhette, amely stílusában átmenetet képez, a Nagybányán kialakult, szolnoki és a szentesi, az 1935 előtti, festésmódja között. Ellenfényben láthatjuk a kétalakos kompozíciót, amelyben az árnyékok játszanak túlnyomó szerepet, amíg a fény kevés helyen csillan meg, de annál nagyobb intenzitással, valóságos fénykontúrt varázsolt a borjú hátára és lapockájára, akárcsak a női alak fejére, szoknyájára és vállára. A háttér több sávra oszlik, mint a kukoricás, a tarló és a legelő, amelyek sötét és középtónusú sávként jelennek meg, és így kiemelik az alakokat, amíg az égbolt sávja, ragyogóan világos kontrasztként, a benne felfedezhető világoskékek kavalkádjában, és a rajta úszó fénnel átvilágított felhőkkel, a napfényt sugározza, amely az alakokról verődik vissza.

A festmény magántulajdonban volt, és mindmáig a család tulajdona, ugyanis, a negyvenes években vásárolta meg Dr Némegy Gyula ügyvéd úr, Koszta Józseftől. Az ügyvéd úr, aki a Csongrád-Csanád Egyházmegye püspökségének jogtanácsosa volt, és támogatta a fiatal művészeket, többek között Reighel Juditot, aki ennek köszönve, kijutott Franciaországba tanulmányai folytatása céljából, majd ott le is telepedett, de több más festő képeit vásárolta és gyűjtötte. A Némegy-Kovács család megőrzött egy portrét, amelyet Reighel Judit rajzolt az ügyvéd úrról, graffit ceruzával. A művésznő tiszteletből felvette a Némegy nevet.

A Koszta festményt, Kovács Krisztián, az unoka, születésnapjára kapta édesanyjától, Némegy Kovács Annamáriától. Az ő jóvoltából került Szentesre, a Koszta József Múzeumba, restaurálás céljából. Letétbe helyezte a múzeumba, és az állandó kiállításon szerepel. Korábban már restaurálták Szegeden, de közönség kiállításon először láthatja ezt a festményt. Eredetiségét, mint több más festményét, a családi gyűjteményből, Supka Magdolna, művészettörténész, igazolta.

Koszta József:

Leány tehénnel - Borjúítatás

Restaurálási dokumentáció

Alkotó: Koszta József

Mű címe: Asszony tehénnel - Borjúítatás

Elhelyezése: Magántulajdonban

Keletkezésének dátuma: 1925 és 1935 között

Méretei: 73 x 58,5 cm

Restaurátor. Szabó Erdélyi Gabriella

Restaurálás ideje: 2024. 07. 25-től 2024. 09. 05-ig

Restaurálás helye. Koszta József Múzeum, Szentes, Megyeháza, restaurátor műhely

Keret: Antik aranyozott, díszkeret, virágfüzér díszekkel, jó állapotban

Mérete: 96,5 x 80,5 cm, 12 cm vastag

Átvételi állapot

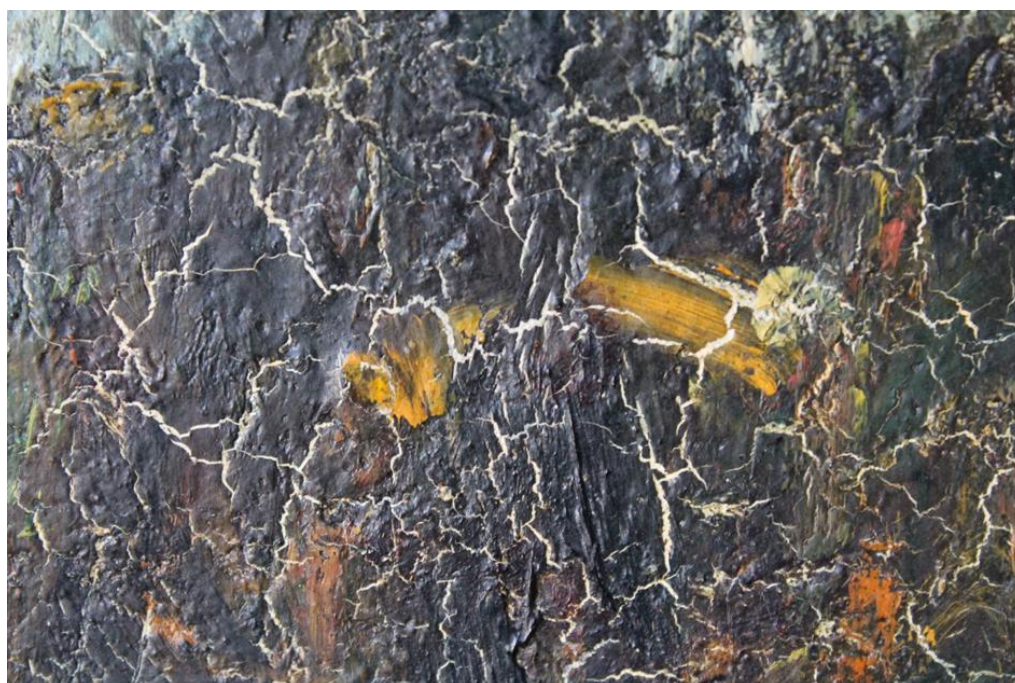
Egykori javítások nyomai

A szignó

A szignó közelebbről

Jellegzetes repedésháló, a túlzott lenolaj használat miatt

Jellegzetes repedésháló, a sötétebb felületeken, amelyeken Koszta szerette az aszfalt barnát használni, mint tudjuk, bitumen tartalmú, és ha még sok lenolajjal vegyítik is, fokozottabban szétesészik, nagy repedéseket okozva.

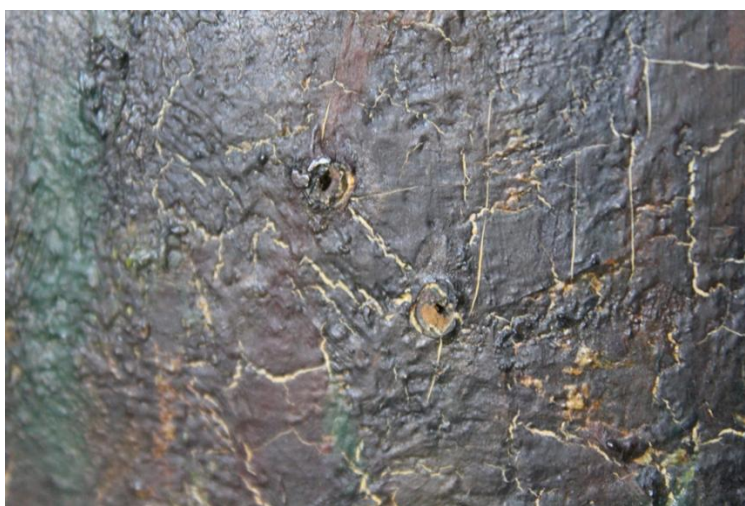
Fénykontúrok az alakok körül szintén Koszta jellemzői

Hibák és a régi javítások nyomai

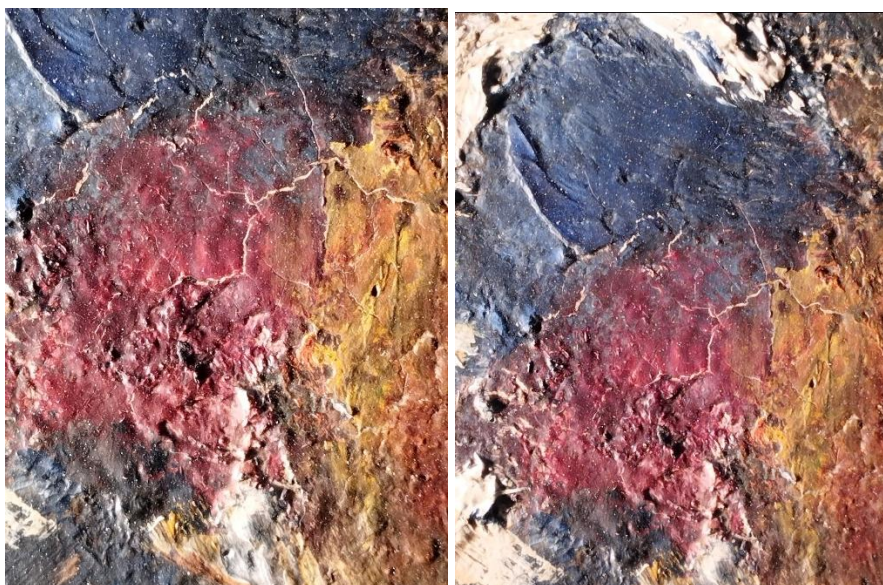
Korábbi retus, amely besötétedett.

Átszúrások nyomai

Makro fotók a festmény felületéről

A női alak feje, és kendőjéről visszatükröződő napfény, spontán, gyors ecsetvonással.

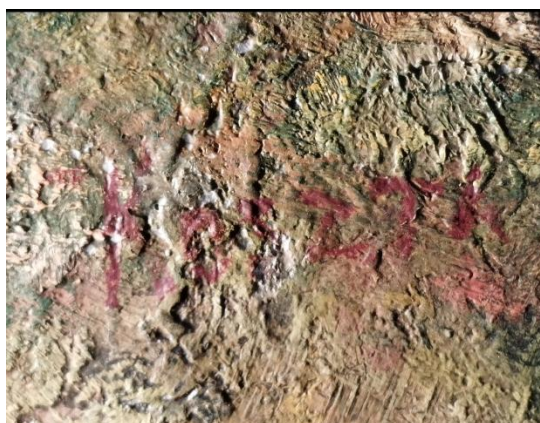
Az élénk cinóber pigmentet, vagy kármint, csak jelzés-szerűen teszi fel, keveretlenül. Ez is Koszta jellemvonása.

A tehén lapockáján visszatükröződő napfény, mögötte a sötét háttérben a kukoricás.

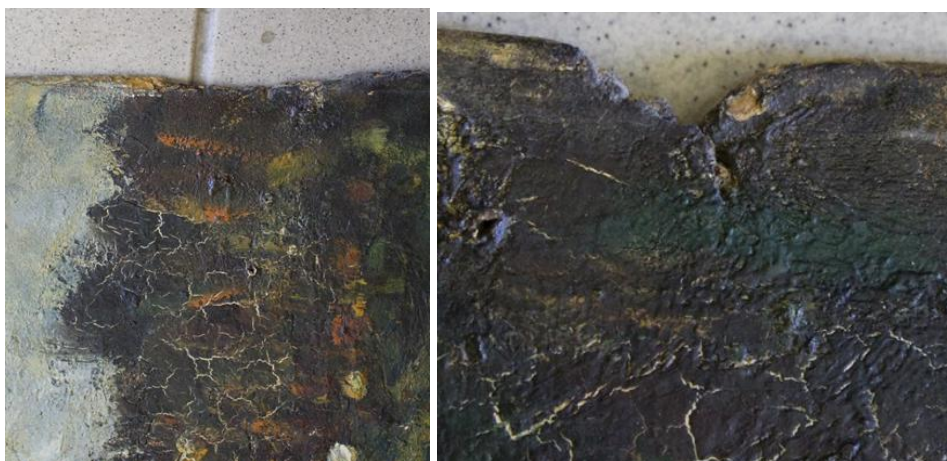
A sötét háttérben lévő kukoricáson található jellegzetes repedésháló, amely a sok lenolaj és a bitumen tartalmú barna pigment jelenlétére utal.

A szignót, kicsit elrejtve, krapplakk vörös pigmenttel írta fel.

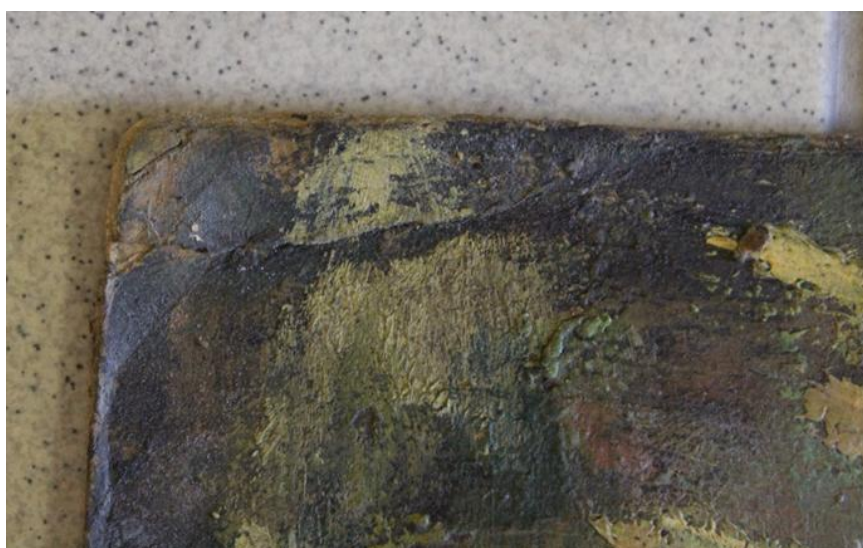
Az égbolt és a felhők színei közelről, ahol több fehérrel kevert színárnyalatot is használt.

A karton hordozó letöredezései

A karton nedvesség hatására szétválk, a sarkoknál

Begyűrődések nyomai a karton hordozó sarkán

Kopás és letört sarok a kartonon

A hátoldal állapota

A hordozó egy rétegelt karton, amelyet nedvesség ért, és bepenészedett. Ezt az idők során kezelték, így csak a penész nyomai maradtak meg a karton hátoldalán. Két szélén, jobbról és balról, betörések láthatók, ahol megindult a karton rétegeinek szétválása. A sarkain ugyanez kezdődött, letörések és szétválás, behajlás és hiányok láthatók. Átszűrások nyomait is felfedezhettük a hordozón, feltételezhetően, a falra történt rögzítések maradványaiként.

Számozás nyomai, és a már nem aktív penész okozta sötét foltok

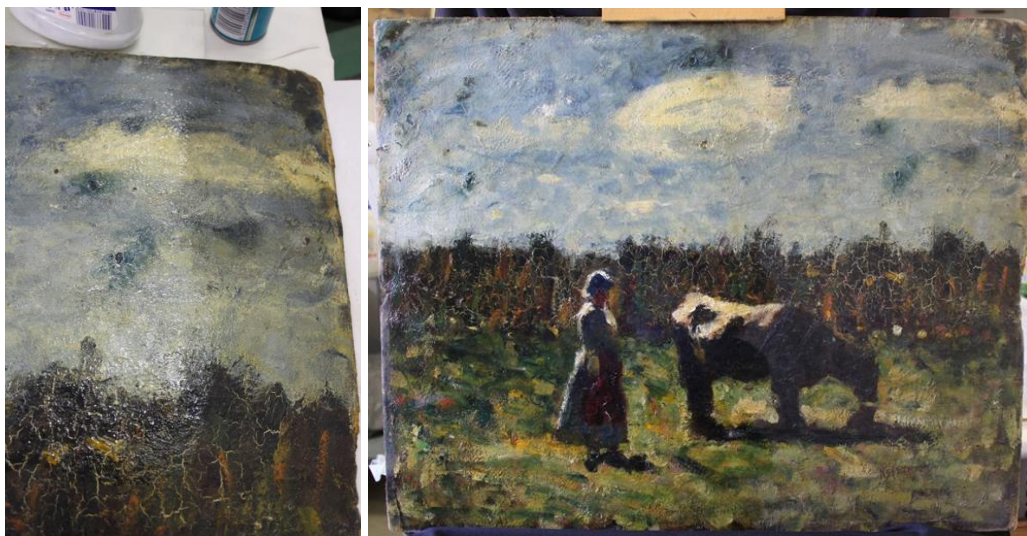

Sötét foltok, és a díszkerethez való rögzítés

Tisztítás

A festmény vastag porréteggel volt szennyezett, az előző javítások sötét nyomokban látszottak, amelyeket Alkonek, denaturált szesz és lakkbenzin segítségével tisztítottam le. Azokon a helyeken, ahol mélyebben ült meg a szennyeződés, mint pl. a pasztózus, vastag ecsetvonásokkal festett felületeknél, szappanhabot hagytam 30 másodpercig, vagy egy percig a felületen, majd Alkonekkel és lakkbenzinnel letöröltem. Így a felület kíméletesen tisztult és a festékréteget nem sértette fel. A hab állagú zsíralkohol-szulfát, mint a szappanok alapanyaga, nem jut be az olaj-festék rétegei alá, hanem csak a felszínen tisztít.

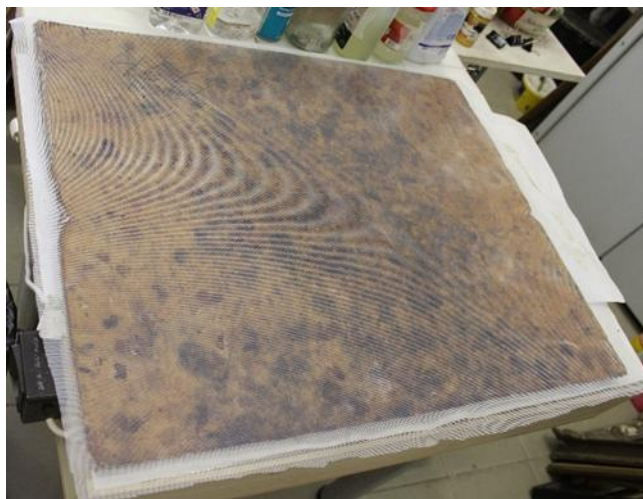
Tisztítás közben, a letisztult és a szennyezett felület közötti különbség.

Letisztított állapot

Itt még a korábbi retusok után maradt sötétebb foltok láthatók.

Konzerválás és hátoldali megerősítés: Beva371 lakkbenzines oldatával konzerváltam a festmény mindkét oldalát, oly módon, hogy ecsettel felvittem a felületre a meleg (40 Celsius fokos) oldatot, majd a felület magába szívta, és teljes kihűlés és megkötés után, a festmény és hordozója, a rétegelt karton, kellő védelmet kapott.

Polietilén hálót, Beva 371 lakkbenzines oldatával ragasztottam a karton hátoldalára, hogy a konzerválás befejező mozzanataként, megerősítsem a karton hordozó anyagát.

Dublírozott festmény

Tömítések

A karton mindkét szélén voltak szakadások, amit kiegészítettem, savmentes kartont használtam, Plextol B500, Planatol faragasztó és Gesso alapozó keverékével, amelyet ragasztáshoz és a hiányok tömítéséhez is alkalmaztam. Az így kapott felület csiszolható és festhető lett.

Pótlások és tömítések

Letisztított keret és benne a tömített festmény

Retusálás

A retusálást művész olajfesték és Dammár lakk keverékével végeztem, beilleszkedő retusokat alkalmazva, miután a felületet retuslakkal bevontam.

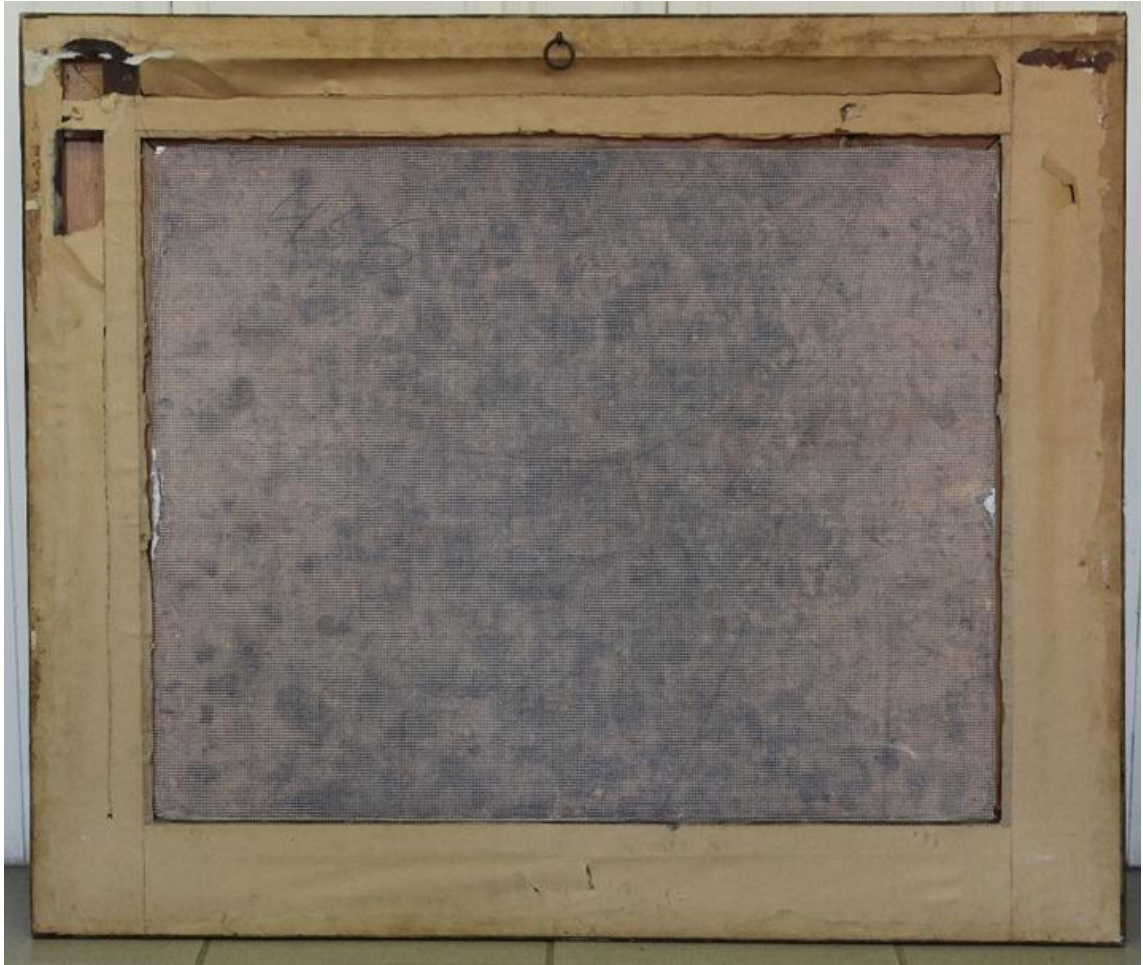
Retusálás közben

Retusálás megszáradása után, a festményt selyemfényű lakkal vontam be.

Kész állapot

Restaurálás előtt

Restaurálás után

